

Kell käib ajaga alati kaasas

Tekst Riina Luik, fotod Zenith, TAG Heuer, Patek Philippe.

Kuni 19. sajandini domineeris ajanäitajate seas konkurentsituult taskukell – igal enesest lugupidaval mehel tiksus vesti vasakpoolsel kellataskus kullast või hõbedast ajanäitaja. Järgmisel sajandil «kolis» kell randmele, sellest sai esmalt naiste, seejärel meeste elegantne ja praktiline kaaslane, alanud oli käekellade ajastu ...

Taskukell on oma sünnihetkest alates olnud mehe staatuse ja jõukuse näitaja, tiksuv aumärk vestitaskus, mis elegantse käeliigutusega uhkustamise või asja pärast välja võeti. Tasku-uur (saksa k *uhr* – kell) oli viimane, mida laostunud aadlik või ärimees võlgade katteks panti andis, või – hoidku jumal! kui see koguni maha müüa tuli. Kuigi esimese taskukella loomisest on möödunud juba viis pikka sajandit ning igaühel on taskus ajanäitajaga mobiiltelefon, kotis sülearvuti või iPad, pole käekell ometi ka 21. sajandil populaarsust kaotanud. Vastupidi – randmekell on endiselt moes ning üks neist ajatutest ja elegantsetest aksessuaaridest, mille trendikusele ja kvaliteedile aina suuremat rõhku pannakse.

Kellade, sh käekellade areng on sajandite jooksul otseselt ja tihedalt läbi põimunud uute teadussaavutustega ning olnud tugevalt mõjutatud konkreetsetest vajadustest mõnes eluvaldkonnas. Teaduse poolel on kellade arengut enim mõjutanud füüsika, eelkõige peenmehaanika, materjaliteadus ning elektroonikauuendus ja -avastused. Eluvaldkondadest on kellade arengut tugevalt tagant tõuganud eeskätt merenduse, lennunduse ja astronautika praktilised vajadused.

Mõjutatud mereajaloost

Esimest mehaanilist taskukella esitles maailmale 1510. aastal Nürnbergi kellameister Peter Henlein (maailma vanim säilinud ja dateeritud taskukell kannab aastaarvu 1530). Henleini loodud kelli tunti ka kui «Nürnbergi mune», kuid seda mitte niivõrd kellade kuju järgi, mis olid karbikese või trumli kujulised, vaid saksakeelsest sõnamängust tulenevalt. Väikesemõõdulisi taskus kantavaid kellasisid kutsuti ka kellatoosideks (saksa k *dose* – karp, toos). Henlein, kes oli eelkõige suurte mehaaniliste tornikellade meister, sai taskusse mahtuva kella loomise järel Euroopa kuningakodade ja kõrgaadli lemmik ning maad võttis kellavaimustus, mis pani teisigi kellameistreid nutikalt ja loovalt tegutsema.

Kuid nagu juba märgitud, tekkis konkreetne vajadus väiksemõõduliste kaasaskantavate ja töökindlate kellade järele esmalt laevanduses. Pärast Kolumbuse Ameerika avastamist (1492) puhkes Euroopas tõeline maadeavastuse ja uute asumaade valutamise buum, mis viis meremehed kodusadamatest tuhandete kilomeetreid kaugusele. Navigeerimiseks tundmatutel meredel oli vaja varasemast palju töökindlaid seadmeid, mis peaksid vastu ka kõige keerulisemates ilma- ja mereoludes ning aitaksid võimalikult veatult välja arvutada nii vahemaid kui kulunud aega ning võrrelda aega Euroopas asuva emamaaga. Kulus siiski palju aega, enne kui inglane Jeremy Thacker 1714. aastal hollandlase Christiaan Huygensi 1673. aastal loodud pendlikellale asjalikuma alternatiivi välja nuputas ja esimesena sõna kronomeeter (kreeka k – aega mõõtma) kasutusele võttis. Kuid riistapuu ise, mis mõõtmisvigade ja kõrvalmõjude minimeerimiseks vaakumkambrisse oli paigutatud, polnud siiski päris see, mida oodati. Inglise kuningakoda pani leiutajatele välja hiigelsumma ning 1735. aastal esitles John Harrison maailma esimest laevakronomeetrit, mis oli tol ajal komplekssem ja täpsem ajamõõtmisseade maailmas. Tänu spetsiifilisele mehaanilisele konstruktsioonile püsis kell kogu aeg rõhtasendis ja selle käigutäpsust mõjutavad tegurid olid viidud miinimumini.

1776. aastal toimus käekellade arengut silmas pidades veel üks ülioluline avastus – Jean-Moyes Pouzait tuli mõttele fikseerida konkreetsete tegevuste ajaline kestus ja nii sündis fikseeritav ajamõõtja – stopper. Järgmise suure sammu edasi tegi prantsuse kellameister Nicolas Rieussec, kes 1821. aastal ühendas merenduses kasutuses olnud ajanäitaja ja stopperi ning nii sündis kronograaf (kreeka k ajakirjutaja). Rieusseci ajendas ajamõõtjat looma kuningas Louis XVIII, kes jumaldas hobuste võiduajamist ja tahtis täpselt teada, kui kiiresti nood mingi vahemaa läbisid. Esimese taskukronograafi loomise au kuulub 1856. aastast kellafirmale Patek Philippe. Mis sellel kõigel käekelladega pistmist? Otseselt! Sest just nende avastustega on seotud praeguste täppiskellade lugu.

Selguse mõttes tuleb aga öelda, et kronomeeter ja kronograaf tähistavad ajanäitajate erinevaid omadusi. Kronograaf on stopperifunktsiooniga kell, kronomeeter aga tähistab kõrge kvaliteedilist ja termokompenseeritud kvartsivõnkumisega ülitäpset kella, mis on testitud ja varustatud COSC (Contrôle Officiel Suisse des Chronomètres) sertifikaadiga ehk selline kell toimib kindlate standarditega määratud täpsusega. Kronograaf ja kronomeeter on erinevad, kuid mitte üksteist välistavad seadmed: käekell võib olla ka kronograaf, kronomeeter võib olla nii kell kui kronograaf, või mitte kumbki.

Paljud kuulsad ja väärikad kellafirmad toodavad mõlemaid ajamõõtjaid ning sõna «kronograaf» on laiemas tähenduses muutunud täppiskellade sünonüümiks. Tänapäeval kutsutakse kronomeetriteks ka mehaanilisi kelli, mille käiguviga ei ületa +/- 0,15 sekundit ööpäevas, elektronkelladel jääb see +/- 0,01 sekundi piiresse. Kronograafid on nõutud paljudes valdkondades, kus ajamõõtmise viga peab olema minimaalne, nagu näiteks mere- kui õhunavigatsioonis, astronautikas, sukeldumisel, geodeesias, spordis ja mujal. Selliseid superkelli valmistavad Rolex, Zenith, Vacheron Constantin, IWC, Jaeger-LeCoultre, Hublot, TAG Heuer, Festina, Chopard, Harri Winston, Cartier, Baume & Mercier, Citizen, Seiko jpt. TAG Heueri Microtimer, mis näitab aega millisekundilise täpsusega, pälvis näiteks 2011. aasta Genfi kellanäitusel sportkellade kategoorias *grand prix*. Hublot on F1 ametlik sponsor ja esinduskell, nii nagu Festina on endale vallutanud maailma mainekaimad velotuurid.

Naised meestest ees

Ühe legendi kohaselt jõudis taskukell randmele ühe lapsehoidja kaudu, kes selle praktilistel kaalutlustel siidpaelaga randmele sidus. Legendi tõepärasuses võib kahelda, kuid tõsi on see, et naised jõudsid meestest randmekella kandmisel ette – nimelt tõi esimese naistekella, õigemini küll naistele mõeldud ajanäitajaga käevõru, esimest korda 1868. aastal turule kellade kuningaks tituleeritud Šveitsi kellafirma Patek Philippe & Co. Just sellest alates arvutatakse randmekella ajalugu ning see tegi peagi lõpu seni levinud daamide kombele kella keega kaelas kanda.

Esimest meestele mõeldud randmekella esitles 1912. aastal legendaarne Prantsuse juveliir Louis Cartier. Cartier sai eritellimuse oma sõbralt, lennunduspioneerilt Alberto Santos-Dumontilt, kes vajas piloodina töökindlat kella, mida oleks lennu ajal lihtne jälgida. Dumont soovis, et kell jätaks lennujuhtimise ajal vabaks tema parema käe. Cartier' loodud kavandist sündis käekell, mille põhiolemus on jäänud tänini samaks: see on disainitud kandmiseks vasakul randmel, selle üleskeeramise kruvike asub sihverplaadi paremal küljel (et seda saaks käsitseda parema käega), kellal on reguleeritava suuruse ja kinnituspandlaga rihm. Pruukis vaid ülipopulaarsel oma ajastu kangelasel kellaga avalikkuse ette ilmuda, kui Santosest sai meeste seas superhitt.

Cartier pani ka naised massiliselt käekella kandma, tuues 1911. aastal välja moodsad ja elegantsed randmekellad Baignoire ja Tortue (mõlemad on siiani tootmises). Võiks öelda, et üleöö sai sellest naiste lemmikaksessuaar, milles olid koos nii mugavus, praktilisus kui elegants. Randmekella sünnist saati on disainerid püüdnud oma sõna kellamoe kujundamisel sekka öelda ja kellamoodi kõikvõimalikul moel rikastada: muutes selle sihverplaati, lisades kelladesse pool- ja vääriskive, katsetades materjalide ja värvidega ning kellaspetsialistid täiendada kellade töökindlust ja avardada nende funktsioone.

Praktilisus eelkõige

Käekella vajalikkus ilmnis eriti hästi karmides oludes esimese maailmasõja ajal (1914–1918), mil see aitas märkimisväärselt paremini koordineerida nii maa- kui õhuvägede lahingutegevust ning oli võrreldes tasku-uuridega tunduvalt mugavam kasutada. Kõigi sõdivate riikide armeed tellisid kellatootjailt suurtes kogustes vastupidavaid kellasid, mille sihverplaati kattis spetsiaalne metallkorpus. Käekellade populaarsus levis sõdurite seas kui kulutulü. See oli ka aeg, mil halastajaõed Inglismaa hospitalides hakkasid kandma rinnas kellmedaljoni, millele nad on truuks jäänud siiani. Juba enne sõda hakkasid kellassepad mängima kella sihverplaadi kuju ja stiiliga. Nii Patek Philippe'i

← Zenithi kronograaf Christophe Colomb Hurricane aastast 2010.

TAG Heueri Microtimer, mis pälvis 2011. aasta Genfi kellanäitusel sportkellade kategoorias *grand prix*.

Kellade kuningaks tituleeritud Patek Philippe esimene kronograaf aastast 1856.

Patek Philippe esimene naiste randmekell aastast 1868.

Patek Philippe World Time "Map"

Gondolo kui Louis Cartieri Tank olid inspireeritud Briti sõjamasinatest ning sobisid sõduritele hästi ka seepärast, et neil sai lisaks kellaajale jälgida ka kuu- ja nädalapäeva ning kuufaase, mis oli toona uskumatu tase!

Sõja lõpp tõi uue hingamise ka kellatööstusesse – inimeste paranev elujärg muutis märkimisväärselt elustiili ja tähendas uute harrastuste tekkimist. 20ndatel lõi Heuer (nüüd TAG Heuer) kellad lennundusfanattidele ja rallispordi harrastajatele. 1926. aastal tuli Rolex välja esimese veekindla kellaga Oyster ja Tissot ülvastupidava plastmassist klaasiga kellaga ning loodi esimesed kvartskellad. 1932. lõi Longines esimese vahemaandumiseta üle Atlandi lennanud lennukipiloodi Lindberghi auks maskuliinse ja šiki Lindbergh Aviatori, millest kujunes kõige uue ja novaatorliku sümbol. 1933. aastal disainitakse esimene lastele mõeldud käekell.

Tormilised arengud

Kaua aega oli kaasaskantavatel kelladel ainult tunniosutid, sest väike korpus ei võimaldanud neid lisada, praegused käekellad esindavad aga tehnika viimast sõna igas mõttes, töötades laitmatult nii kosmoseavarustes, vetesügavustes kui tulekoldes. Kellad pole pelgalt ajanäitajad, vaid evivad paljusid täppisfunktsioone, mida inimesed oma erialase töö või hobide juures vajavad: näidates ajavööndeid, Greenwichi aega, kuud, kuupäeva, ööpäeva, lunaarkalendrit, ilmakaari, fikseerivad aega, töötavad mobiiltelefonil, kalkulaatori, kompassi, sammu- ja pulsilugejana, nendega saab mõõta sügavust, kõrgust, vahemaad, olla GPS-vastuvõtja või lubades mängida videomänge.

Üheks edumeelsemaks ja julgemaks kellade uuendajaks on olnud läbi aegade Rolex, kes juba 1945. aastal, peaaegu kohe pärast teist maailmasõda, lõi esimesena kuupäeva näitava kellamudeli Datejust. 1947. aastal esitles kellafirma Omega legendaarset Seamasterit (mida toodetakse siiani), millest sai 50 aastat tagasi James Bondi sümbolkell. Agent 007 on Omegale truuks jäänud praeguseni.

20. sajandi teine pool laiendas käekellade levikut veelgi – loodi kellasis, mis olid sündinud kandjate kõige erinevamaid vajadusi arvestades. Igapäevase ajanäitaja kõrvale ilmusid vaba aja, sportimise, harrastusega seotud või piduliku ehtena kantavad käekellad

ning kellad, mis sobisid kokku riietuse ja moeteadlikkusega. Kell hakkas peegeldama inimese elustandardit, -stiili ja trenditeadlikkust ning see pidi harmoneeruma kogu tema imidžiga. Kell inspireeris nii juveliire kui moeloojaid. Moemajad võtsid üksteise järel alul ette oma parfüümide tootmise ning järgnesid kohe kellad. Dior, Louis Vuitton, Hugo Boss, Chanel, Cucci, Burberry, Aigner, Diesel – kui nimetada vaid mõned neist, kes on loonud oma kellakolleksioonid. Rääkimata teistest luksuskellade tootjatest Cartier' kõrval, mis koondasid ühe katuse alla nii juveeli- kui kellakunsti: Chopard, Harry Winston, Bvlgari, Vacheron Constantin, Audemars Piguet jpt.

Legendidega võib kellamaailmas jätkata veelgi: 1953. aastal lõi Rolex oma kuulsu mudeli Explorer, millega Edmund Hillary vallutas Džomolungma; 1957. aastal lõi Hamilton välja maailma esimese elektroonilise kella. 1963. aastal loodi samas firmas tahhometriga ülitäpne ajanäitaja Cosmographe Daytona, mis oli mõeldud professionaalsetele rallisõitjatele, aidates neil arvestada kulunud aja järgi keskmist sõidukiirust. Sellest kellast kujunes otsekohe uue tehnoloogiaajastu kellaikoon. 1969. aastal tuli Omega välja Speedmaster Professionaliga, mida kandis randmel esimese ja seni ainsa inimesena kuul käinud astronaut Neil Armstrong. Kaks aastat hiljem (1971) lasi Hamilton välja esimese digikella Pulsar. Omamoodi revolutsiooni tegid jaapanlased: 1982. aastal tegi Seiko kella, millele oli sisse ehitatud teleriekraan, Casio vastas tõlkefunktsiooni, kalkulaatori ja termomeetriga varustatud kellaga. 1983. aastal tõi Casio turule ülimalt löögi- ja põrutuskindla käekella G-Shock, mis on tänini maailmas ülipopulaarne nii astronautide, mägironijate, päästeteenistuse töötajate, politseinike, parameedikute, filmiinimeste ja sportlaste seas. Samal aastal tuli Šveitsi kellafirma Tissot, keda võib pidada üheks julgemaks materjalidega katsetajaks, välja maailma esimese plastkellaga, järgnesid nende graniidist korpusega Rock (1986) ning pärlkarbisist sihverplaadiga (1987) ja puust korpusega randmekellad (1988). 1999. aastal üllatab Casio taas – luues täiesti unikaalse – Global Positioning System'iga kella.

Käekella edukäik ja populaarsus jätkub ning see pole kaugeltki ainult tarbeasi, vaid aksessuaar, mis väljendab ilmekamalt kui miski muu kandja trenditeadlikkust ja maitset.

Art Dir. Paul Marciano Gc is a registered trademark of GUESS?, Inc.

Gc

SMART LUXURY®

Sport Class XXL
Chronograph
Black ceramic
Sapphire crystal
Swiss Made

Gcwatches.com

Boutique Caprice

Tallinn, Estonia • Tornimäe 5 (Next door to Swisshotel)
+372 6164405 • www.boutiquecaprice.ee